

הימורים בישראל - תמונת מצב

עו"ס נחום מיכאלי

מנהל היחידה לטיפול בנפגעי אלכוהול והימורים
עמותת "אפשר"

מהו הימור?

הימור הוא כל נסיון לחזות תוצאה של פעולה עתידית כשאין יכולת אישית להשפיע על התוצאה. החיזוי נעשה באמצעות ניחוש או עזרים שונים כמו קלפים או קוביות. מי שחזתה תוצאה על סמך ידע ומיומנות או מי שיכול להשפיע על תוצאה כמו שחקן על המגרש, אינו בחזקת מהמר. פעולת ההימורים כשלעצמה אינה חדשה ומוכרת בהסטוריה מתמיד, אם לשם שעשוע ואם כהתנהגות שוטפת לעניינים שונים. בעיקרון, הימור שאינו מעורב בהתחייבות נילוית כמו השקעה כספית מהווה הליך מקובל גם כיום, אנחנו מהמרים כדבר מובן מאליו על מזג האויר, על מסלול נסיעה לא ידוע, על תוצעת משחק וכד'.

מהו הימור אסור?

כדי שהימור ייהפך ל"משחק אסור" כלשון החוק, חייבת להיות בצידו השקעה כלשהי עם צפיה לרווח. כאשר המהמר משקיע סכום כסף או שווה כסף כדי להרוויח, והתוצאה אינה נתונה לשליטתו, זה הימור אסור. על פי חוק העונשין (סעיף 224 בפרק יב' לחוק העונשין, התשל"ז - 1977) משחק אסור נחשב כ"משחק שבו אדם עשוי לזכות בכסף, או בשווה כסף, או בטובת הנאה לפי תוצאות המשחק, והתוצאות תלויות בגורל יותר מאשר בהבנה או ביכולת". כלומר, שחקן הכדורגל הנמצא על כר הדשא מפעיל את יכולתו ומיומנותו והוא משחק. מי שיושב בסלון ביתו מול מסך הטלוויזיה וצופה במשחק, אין לו, כמובן, יכולת שליטה על התוצאה. אם יהמר שהמשחק יסתיים בתוצאה כלשהי, זהו הימור לגיטימי. אך אם הצופה שיושב בסלון עם חבריו, מודיע שהוא מתחייב בסכום כסף על תוצאה כלשהי, וכך עושים גם האחרים ומי שהימור שלו קרוב ביותר לתוצאה הסופית, לוקח את כל הקופה - זה הימור אסור.

הימורים בחוק

החוק בארץ אוסר הימורים באופן גורף. בחוק העונשין (שם, סעיפים 225-228) נקבע כי כל "המארגן או עורך משחק אסור, הגרלה, או הימור, דינו - מאסר 3 שנים או כפל קנס", כל מי ש"מנהל מקום למשחקים אסורים, דינו - מאסר 3 שנים או כפל קנס", מי ש"משחק משחק אסור, דינו - מאסר שנה או קנס", מי ש"שמציע, מוכר או מפיץ כרטיסים להגרלה או להימור, דינו - מאסר שנה או כפל קנס". גובה הקנס יכול להגיע לכדי מאות אלפי שקלים. החוק בישראל אוסר, איפא, על הימורים ככלל ומטיל את האחריות הן על המהמר עצמו והן על מי שמארגן ו/או מאפשר במסגרתו את ההימורים. ראוי עוד לציין כי החוק קובע (שם, סעיף 233) כי מי שנמצא במקום בו מתקיימים משחקים אסורים ייחשב כמי שמשחק אלא אם יוכח אחרת.

החוק בישראל בהתייחס להימורים דומה למעשה לזה הקיים ביחס לסמים האסורים ושונה מההתייחסות לאלכוהול. בכל הקשור לאלכוהול - הכל מותר על פי החוק. מותר לייצר, מותר

למכור, מותר לשתות וכד' אך יש הגבלות על ההיתר כמו גיל, שעות מכירה, נהיגה ועוד. כלומר, **מותר אך בהגבלה**. בסמים האסורים לעומת זאת, נקבע שהכל אסור. אסור לייצר, אסור למכור, אסור להחזיק ואסור להשתמש, למעט היתרים מסויימים כמו, למשל, סמי מרשם ובכלל זה המריחואנה הרפואית. כלומר, **אסור אך בהיתר**. תחום ההימורים דומה לסמים. הכל אסור למעט מספר היתרים.

ואכן, החוק קובע כי במקרים מסויימים ובאישור מיוחד ניתן יהיה לאשר משחקי הגרלות והימורים. כך למשל נקבע בסעיף 230 כי האיסור לא יחול על משחקי הימורים שעריכתם מכוונת לחוג אנשים מסויים, הימורים שאינם חורגים מגדר שעשוע או בידור ושאינם נערכים במקום משחקים אסורים או במקום לעריכת הגרלות או הימורים (ראו למשל משחקי בינגו בבית אבות). עוד נקבע (סעיף 231) כי בהוראת שר האוצר או מי שהוסמך על ידו לכך, ניתן יהיה לאשר הגרלות או משחקי הימורים כפי שהדבר ניתן למפעל הפיס ולמועצה להסדר הימורים בספורט.

חוק נוסף שהתקבל רק בשנת 2008 (סעיף 231 א' לחוק העונשין) מגביל את מכירת כרטיסי הגרלות והימורים לבני 18 ומטה. חל איסור למכור כרטיסי הגרלות ו/או לשתף קטינים במשחקי הימורים. כמו בתחום האלכוהול, האחריות חלה רק על המוכר או מארגן ההימורים ולא על הקטין. אין החוק מגביל את הקטין מרכישה או ממשחק בהימורים אלא את הבוגר שלא יאפשר לו זאת.

ראוי לציין כי מבחינה דתית, הן ביהדות והן באיסלם, קיימת שלילה מוחלטת של משחקי הגרלות והימורים. ביהדות מקובל אמנם לשחק משחקי מזל והימורים בחגים מסויימים כמו סביבון בחנוכה והטלת פור בפורים, אך העיסוק בהימור לשם רווח כספי נתפס כפעילות בלתי מוסרית והעוסקים בכך נחשבו ל"מפריחי יונים ומשחקים בקוביה" שנחשדו בגזל והיו אף פסולים לעדות. כך גם באיסלם, ההימורים נחשבים כ"מעשי שטן" שיש להתרחק מהם כמו משתיית יין ומעבודת אלילים.

ההימורים החוקיים בישראל

סעיף 231 בחוק העונשין קובע, כפי שהוזכר לעיל, כי המדינה באמצעות השר הממונה יכולה להתיר באופן קבוע או זמני את ההימורים. ההיתרים הזמניים המוכרים מהעבר הם למשל הגרלת הוועד למען החייל או הגרלת מגן דוד אדום, שתי הגרלות שעברו כבר מן העולם. ההיתרים הקיימים כיום מתייחסים למפעל הפיס ולמועצה להסדר הימורים בספורט. בהתייחס להימורים החוקיים ניתן לציין גם את הבורסה לניירות ערך, כפי שיובהר בהמשך. נתונים לא רשמיים מציינים כי עולם ההימורים בישראל מגלגל כ-24 מיליארד שקלים. רק 14 מיליארד מהם מצויים בהימורים החוקיים.

מפעל הפיס – מפעל הפיס הוא הוותיק והמוכר מבין מפעלי הימורים שפועלים באישור וברישיון המדינה. מפעל הפיס הוקם בשנת 1951 כזרוע של מרכז השלטון המקומי כדי לסייע לרשויות מקומיות בנושאי חינוך ובריאות. עיקר הכנסות מפעל הפיס מושקע אכן בפרויקטים בקהילה והמוכרים שבהם הם מבני "אשכול פיס", "תפוח פיס" וכד' הממוקמים בחלקם בסמוך

לבתי הספר. עד לעשורים האחרונים נחשב מפעל הפיס לגוף סולידי שמציע משחקי הגרלות שבועיים שיש להמתין לתוצאותיהן מספר ימים. הגרלות שלא היו אטרקטיביות כל כך למהמרים הכבדים. אנשים ששיחקו במשחקי הפיס ראו עצמם משחקים ולא מהמרים וכשהפסידו, חשו שלפחות תרמו לחינוך ולבריאות בישראל. עניין זה השתנה כשמפעל הפיס, בעידוד ובאישור משרד האוצר, החל להציע שורה של הגרלות ומשחקים שהזכייה בהם מיידית או כעבור זמן קצר כמו כרטיסי גרוד, צ'אנס וכד' ובשנים האחרונות אף מכונות מזל. שינוי זה לווה גם במסעי פרסום נרחבים. האטרקטיביות שבאה לידי ביטוי בזמינות ובמיידיות הזכייה משכה קהל רב לדוכנים והגבירה את החשיפה גם בפני מי שמתקשה לעמוד בפיתוי ולשלוט על מעשיו. ואכן, מבין המהמרים הפתולוגיים המגיעים לטיפול, יש המציינים גם את ההימורים החוקיים של מפעל הפיס כחלק מעיסוקם בהימורים.

על רקע הביקורת שמופנית כנגד מפעל הפיס בשנים האחרונות, ראוי להדגיש כי כל פעולה וכל משחק מחייב קבלת היתר ורישיון ממשרד האוצר, המהווה רגולטור להימורים. גם מכונות המזל שעליהן רבה הביקורת, אושרו על ידי משרד האוצר כדי להלחם במכונות הלא חוקיות שפועלות בארץ, ומשרד האוצר אף קבע למפעל הפיס את כל ההנחיות ביחס למכונות אלו, כולל איפה הן ימוקמו.

המועצה להסדר הימורים בספורט (ספורטוטו) – מפעל הגרלות שנוסד בשנת 1957 ומתמקד במשחקי ספורט בלבד. הכנסותיו מיועדות לקדום הספורט בישראל. כמו מפעל הפיס, גם ספורטוטו היה בעבר גוף סולידי שהתמקד בטפסי הטוטו שעיקרם ניחוש תוצאות משחקי הכדורגל של סוף השבוע, בארץ ובעולם. כעבור זמן, הוחלט להכניס את משחקי הווניר, שפועלים במתכונת אטרקטיבית ומהירה יותר שהלהיבה את המהמרים. גם המועצה נמצאת בפיקוח הדוק של משרד האוצר שאחראי על כל הגרלה או תכנית ומאשר אותם טרם הפצתם. הימורים על משחקי ספורט מהווים, כך מסתבר, הימורים אטרקטיביים ומספר גדול של מהמרים פתולוגיים המגיעים לטיפול, מציינים את חלקם בהימורי ספורט שונים, החוקיים והלא חוקיים.

הבורסה לניירות ערך – כל מדינה מתוקנת מפעילה במסגרתה בורסה לניירות ערך כדי לספוג כסף מהציבור לפיתוח עסקים. למעשה, הבורסה דומה מאוד למפעל הימורים הפועל בחסות המדינה. אזרח שיש בידו סכום כסף, נכנס לבורסה וקונה כרטיסי הגרלה (המכונים שם מניות). אין לו כל יכולת להשפיע על השוק ועל שער המנייה. למעשה, אם יתברר כי היתה לו יכולת שליטה, הוא עלול להיחשב כעברייני. האזרח ממתין לתנודות השוק ושואף שהסכום אותו השקיע יניב הכנסה טובה, כמו בכל הימור. הוא גם יודע שמדובר ברמת סיכון והוא עלול להפסיד את כל כספו, ממש כמו בהימורים. ראוי לציין כי 3% מבין הלקוחות נפגעי הימורים המגיעים לטיפול, דווחו כי השקעות כספיות ועיסוק בבורסה לניירות ערך, הם עיקר ההימור עבורם.

ההימורים הלא חוקיים בישראל

כפי שצוין, על פי הערכת המשטרה מערך ההימורים הלא חוקיים במדינה נע בהיקף של כ-10 מיליארד ש"ח. להלן רשימת ההימורים הלא חוקיים הפופולריים ביותר:

"בטים" – עיברות של הפועל "להמר" באנגלית (to bet) יצר את שם המשחק הלא חוקי

בתחום ההימורים. למעשה, מדובר בחיקוי של הווינר, המשחק החוקי של ספורטוטו עם תוספת מפתח. ב"בטים" מקובל להמר תחילה ורק אחר כך, לפי התוצאה, לשלם או לקבל את סכום הזכייה. מאחר ומדובר בהימור לא חוקי ולא מוסדר, הרי שההימור עצמו נתון לשיקול מארגניו. אפשר להמר על הכול, כולל תוצאה סופית, תוצאת מחצית, מספר קרנות, כרטיסים צהובים או אדומים ועוד ועוד. המשחק על המגרש הוא רק הכלי, הרעיון זה עצם ההימור.

ה"בטים" מהווים הימורי רחוב, שפעם היו מועברים בפתקאות, היום באמצעות האינטרנט, לפעמים בקבוצות ווטסאפ של המהמרים. הימורים לא חוקיים אלו מקובלים על צעירים וחשיפתם לעולם ההימורים נעשית במתכונת דומה לזו של הסמים. תחילה מציעים לצעירים הימור פשוט על משחקים קלים, לכאורה, לניחוש. הזכייה כמעט ודאית והצעירים מתלהבים מהכסף הקל שנופל לידיהם. במשחקים הבאים העסק הופך לקשה יותר וההפסדים מתרבים. בני הנוער שנפלו ברשת, מקבלים מסר משכנע שבפעם הבאה ודאי יצליחו להחזיר את החוב, דבר שלרוב לא קורה. כשהחובות מצטברים והצעירים חשים מאויימים, מתחילה ההדרדרות. הם לווים כספים בלי לדעת אם יוכלו לעמוד בהחזרים, הם שוברים קופות חסכון וגונבים כסף מההורים או מחברים. עולם המוסר שלהם הולך ומתערער ומגיע לא אחת לעבירות רכוש רציניות (גניבה, סחיטה) או אף עבירות גוף (זנות). נקודת השבר מגיעה כשמארגן ההימור מציע להם הצעה מפתה. יש לו חבר, כך הוא תמיד מספר, שיכול לקנות מהם את החוב וההחזר יהיה בתשלומים נמוכים יותר כולל רבית. ל"חבר" הזה קוראים שוק שחור. מה שהצעירים לא יודעים או לא ערים לכך הוא שאיחור בתשלום של יום או יומיים עלול להכפיל את החוב, איחור נוסף והחוב מתחיל לתפוח למימדים מפחידים. כשהחוב מגיע לעשרות אלפי שקלים, מגיעים המלווים לביתו של הנער ודורשים מהוריו את הכסף אחרת יפגעו בבנם. ההורים משלמים בפחד וסוחבים את הנער לטיפול. שם מתברר כי הוא לא לבד, רבים מחבריו מהמרים, אלא שרק הוא זה שנפל.

בתי קזינו ומכונות מזל – מקומות סגורים ומאובטחים בהם מתקיימת פעילות ערה של הימורים, דמויי קזינו שלא קיים חוקית בארץ. הפעילות עוברת מפה לאוזן אך מוכרת לרבים. מיקום בתי הקזינו יכול להיות באזורי תעשייה או מקומות מבודדים אך גם ברחובות הראשיים, בדירות רגילות שהותאמו לכך. המאבק של המשטרה בתופעה די סזיפי, מדי פעם המשטרה פושטת על דירת הימורים שכזו, מחרימה את המכונות וכלי המשחק ואף שוברת אותם, ואחרי זמן קצר, הפעילות מתחדשת בדירה סמוכה עם ציוד חדש.

אינטרנט – התפתחות המדיה האינטרנטית זימן למהמרים כר נכבד למשחקיהם. היתרון של האינטרנט הוא באינטימיות שבו, אפשר להמר מהבית, לכאורה בחשאי. זו הסיבה שההימור באינטרנט קורץ יותר לנשים שלא ששות להכנס לבתי הקזינו הלא חוקיים. עשרות אתרים מציעים לגולשים שפע של משחקים, חלקם לכאורה משחקי הדמייה שלצידם משחקים אמיתיים. התשלום מתבצע דרך כרטיסי אשראי. לפני מספר שנים הכבידו האמריקאים על השמוש באשראי לצורך הימורים, אך מומחי מחשבים דאגו לעקוף את האיסורים והפעילות ערה.

משחקי קלפים – בדירות פרטיות ובמקומות נסתרים שונים מתארגנים מידי שבוע משחקי קלפים, בדרך כלל פוקר בסגנון "טקסס הולדם". משחק הפוקר נחשב בישראל כמשחק אסור.

כ-8 שנים התנהל דיון בבתי משפט כולל בג"ץ בסוגייה זו של הפוקר, וההכרעה נפלה על משחק אסור (ראו מאמרו של עו"ד לויין בחוברת זו). יש לאמר כי צעירים המשחקים להנאתם, בבינתם, על סכומים סימליים, אינם בגדר עוברים על החוק. לעומת זאת, מועדוני קלפים המציעים תחרויות וטורנירים של פוקר בהחלט מהווים איסור.

סכנות ההימורים

התמכרות – פעילות ההימורים, גם אם תחילתה חברתית כשעשוע מרגש וכמשחק, עלולה להתפתח למימדים מסוכנים עד כדי התמכרות. מומחים ציינו שלושה תחומים בהם מתרחשת ההדרדרות והמעבר מהימור חברתי להימור פתולוגי מסוכן:

● **מטרת ההימור** – הימור לשם הנאה ובילוי לעומת הימור לצורך הפגת מתח, ריגוש, התמודדות.

● **הזמן המושקע בהימורים** – הימור שדורש השקעת זמן מוגבלת לעומת הימור שגורר את המהמר לשעות ארוכות ותחושת אובדן הזמן.

● **השלכות ההימור** – נזק חד פעמי לעומת הימור שיש לו השלכות קשות בתחומי חיים רבים ובאופן מתמשך.

ההתמכרות להימורים, כמו כל התמכרויות התנהגותיות אחרת, קשורה לא רק להיבטים הנפשיים הקשורים לדחיית סיפוקים, שליטה ועוד, אלא גם לתהליכים פיסיוולוגיים-ניורולוגיים המבוססים על פעילות מוחית בעת הריגוש (ראו מאמרם של דנון והוברפלד בחוברת זו).

הפסד כספי – השקעה בהימורים נחשבת כאחת ההשקעות הכספיות הגרועות ביותר, שכן סיכויי הזכייה בהם אפסיים וגרוע יותר, המשקיע לא רק מאבד את הכסף שהשקיע אלא נסחף פעמים רבות להשקיע כסף שאין לו.

עולם האשליות – אחת הסכנות העיקרית שבהימורים הוא הכניסה לעולם האשליות, שבו ההגיון והשכל הישר נעלמים באחת. הפיתוי והריגוש משתלטים על המהמר שמוצא עצמו מתנהל בדרך שאינה רגילה עבורו. ניתן לראות זאת בטקסים מוזרים המבוססים על אמונות טפלות של המהמרים כדי "להבטיח" תוצאה טובה כמו תפילה לפני הטלת קוביות, בחירת מספרי ניחוש לפי תאריכים משמעותיים וכד'. בתי הקזינו מתמחים בהפלת אנשים תמימים בפח האשליות. אנשים שנכנסים לקזינו כדי לשחק להנאתם מוצאים עצמם שקועים וטובעים באשליית הזכייה שלא מגיעה. בקזינו משתמשים בתרגילים שונים כדי ליצור את האווירה המפתה המתאימה שתצוד את המהמר התמים. מדובר במוסיקה, בריח, בנשים מפתות ובצלילי זכייה של מטבעות המקפיצה את האשלייה שהדבר אכן אפשרי.

הנפגעים העקיפים מהימורים

כמו בכל התמכרות, גם הנזקים מהתמכרות למשחקי מזל ולהימורים אינם נחלתו של המהמר בלבד. הם מקרינים על כל בני המשפחה ועלולים לדרדר את כולם.

זוגיות בצל ההימורים – ברמה הזוגית ניתן לתאר את ההימור הפתולוגי כרומן מן הצד.

המהמר משקיע את כל תשומת הלב שלו ל"פילגש", קרי, ההימורים, על חשבון בת הזוג, אותה הוא מפצה מידי פעם כדי לכסות על בגידתו. מערכת היחסים הזוגית מתערערת על רקע חוסר האמון, חוסר האונים והחרדה מהעתיד לקרות.

איום קיומי – ההימורים והחובות הנצברים לצידם, מביאים את המהמר להתפרקות מוסרית שעלולה להגיע אף לאיום קיומי על בני המשפחה. מהמרים לא מהססים למכור נכסים כדי לממן את חובותיהם, לקחת הלוואות מקרובים בלי כל יכולת להחזר החוב ובמקרים קיצוניים אף בפגיעה פיזית בבני המשפחה.

שותפי תלות – בני המשפחה מנסים פעמים רבות ל"הבין" את המכור ולסייע לו, בדרך של תשלום חובותיו, תוך קבלת הבטחתו שיפסיק להמר, הבטחה שאין לו כל יכולת לעמוד בה. לא אחת נשאבים בני המשפחה לתהליך הסיוע, והופכים לשותפי תלות בכך שהם "מתמכרים" לתהליך הטיפול. אלא שהעזרה פועלת בדיוק בכוון ההפוך, במקום לסייע למהמר להגמל, הם מנציחים את מצבו. שותפי תלות אלה כמו הורים או בני זוג עלולים למצוא עצמם במצוקה גדולה המחייבת טיפול.

הטיפול הציבורי בנפגעי הימורים בישראל

עד לשנת 2000 פעלו בארץ אי אלו מסגרות טיפוליות למהמרים, וכולן פרטיות. לא היה למעשה שירות ציבורי מפוקח להתמודדות עם בעייה זו. בשנה זו העלתה הצעה ביחידה לטיפול בנפגעי אלכוהול שבעמותת "אפשר" ובשירות לרווחת הפרט והמשפחה במשרד הרווחה, שהיתה ממונה על תחום הטיפול בנפגעי אלכוהול, להרחיב את פעילות המרכזים שפעלו בארץ לנפגעי אלכוהול ולכלול בהם גם את הטיפול לנפגעי ההימורים. לבחינת הנושא נערך סקר במסגרות הטיפול על ידי משרד הרווחה והעמותה (ראו נאור אורית, "הכול על אלכוהול" גיליון 27, יוני 2000) שהעלה כי 78% מבין נפגעי אלכוהול שהשתתפו בסקר היו מעורבים גם בפעילות הימורים כלשהי. 20% ציינו כי מוכר להם במשפחתם מהמר כפייתי אחד לפחות. נתונים אלו ואחרים שעלו בסקר הצדיקו את אישור התכנית החדשה. משרד הרווחה יזם פתיחת קורס ייחודי למטפלים במהמרים במסגרת בית הספר המרכזי, קורס ראשון מסוגו בארץ, ויחד עם צוות בכיר מהיחידה הטיפולית בעמותת "אפשר" וברשויות המקומיות הוכנו נהלי טיפול כולל טפסי אבחון מתאימים. בשנת 2002 נערך בכפר המכבייה יום עיון מרכזי בנושא ההימורים בישראל להעלאת המודעות לבעייה שלא הרבו לדבר עליה.

בשנת 2004, עם איחוד השירותים לנפגעי אלכוהול ולנפגעי סמים לשירות אחד לטיפול בנפגעי התמכרויות באגף לטיפול בנוער וצעירים ושירותי תקון, שולב גם תחום ההימורים בתכניות השירות ובשנת 2011 נכתבו הנחיות לטיפול בנפגעי התמכרויות, שכללו סמים אסורים, אלכוהול והימורים (פרק 11 בהוראות התע"ס). בשנים האחרונות החלו גם חלק מהקהילות הטיפוליות להציע תכניות אשפוזיות מגוונות למהמרים.

קבוצות GA (Gamblers Anonymous)

במקביל למערכת הטיפולית הפרטית והציבורית, נפתחו בעשור האחרון מספר קבוצות לעזרה עצמית של מהמרים אנונימיים (GA). הקבוצות פועלות ברוח הקבוצות לעזרה עצמית המוכרות כמו AA או NA ומבוססות על תכנית 12 צעדים. חלק מהקבוצות פועלות במרכזי הטיפול ומשלימות את הטיפול המקצועי.

פרופיל המהמר הישראלי (שפנה לטיפול)

מאז שנת 2001 ועד לסוף 2015 התקבלו במרכזי הטיפול של עמותת "אפשר" 3,249 נפגעי הימורים. מתוכם 61 (1.9%) נפגעים עקיפים, ברובם בני זוג או הורים של מהמרים צעירים. הנתונים הדמוגרפיים של 3,188 מהמרים שפנו לטיפול לא מעידים בהכרח על כלל המהמרים בארץ, שמספרם לא ידוע, אך ניתן לקבל מהם מושג כללי על פרופיל המהמר הישראלי.

מין		
גברים	2,907	91.2%
נשים	281	8.8%

תחום ההימורים נשלט עדיין באופן ברור על ידי גברים. האם מדובר באלמנט תחרותי על גבול הסיכון שמרגש יותר גברים? האם זה הקישור בין הימורים לבין משחקי ספורט המעניינים יותר גברים? או שאולי מדובר בעניין תרבותי בלבד? יש להניח כי אין תשובה ברורה לכך, אך המציאות היא שמרבית המהמרים הם גברים. ההערכה היא שמספרן של הנשים המהמרות גבוה יותר מ-8.8% שכן מספרן של הנשים המשתתפות בקבוצות לעזרה עצמית (GA), למשל, מגיע לכדי 25% מכלל המשתתפים. יש להניח כי נשים נוטות פחות מגברים לפנות לטיפול ציבורי, בשל החשש למעמדן במשפחה ומעדיפות את הקבוצות האנונימיות.

גיל		
עד 25	283	8.9%
26 – 35	928	29.1%
36 – 45	912	28.6%
46 – 55	620	19.4%
55 – 65	320	10.0%
מעל 65	125	4.0%

ההימורים נחשבים כ"סם השקט", לא חשים בו עד הנפילה הגדולה. מהמרים מצליחים להסתיר את הבעייה במשך שנים ולדחות את פנייתם לטיפול ככל שניתן. לא פלא שהגיל בו מגיעים לטיפול הוא 40-30, גבוה בהרבה מנפגעי סמים ומעט יותר מנפגעי אלכוהול. גם המהמר וגם בני משפחתו מכחישים את עצם הבעייה ומאחר ובשלבם הראשונים מדובר בדרך כלל במשחקי הימורים על גבול האיסור או בהימורים חוקיים, התחושה היא שמדובר לכל היותר במשחקים שיצאו משליטה אך לא בבעיית התמכרות.

מנתוני הגיל ראוי לתת את הדעת לשתי קבוצות הקצה. המבוגרים, חלקם פנסיונרים, שגילו את ההימורים לאחר פרישתם מהעבודה ולעתים הפסידו בהימורים את כל כספי הפיצויים שקבלו. לעומתם קבוצת הצעירים, שנכנסים לעולם ההימורים כבר בגיל העשרה וממשיכים להמר גם בעת שירותם הצבאי.

מצב משפחתי		
רווק	818	25.7%
נשוי/בזוגיות	1,751	54.9%
גרוש/פרוד	555	17.4%
אלמן	64	2.0%

בהתייחס למשתנה הגיל, לא מפתיע כי יותר ממחצית המהמרים שפונים לטיפול נשואים או לפחות חיים בזוגיות. המהמרים ברובם אנשים נורמטיביים, שהקימו משפחה לצד ההימורים או אף לפני כן. נתון זה מדגיש, עם זאת, את הנזק הרב של הנפגעים העקיפים מההימורים. כשמהמר מדרדר, הוא סוחף אחריו בני משפחה רבים.

בבדיקה מגדרית אודות מצבם המשפחתי של הגברים והנשים, עולה באופן ברור מצוקתן של נשים מהמרות שברובן הן גרושות או פרודות. נשים, כך מסתבר, ממשיכות לתמוך בבעל זוגן, עד שלב מסוים, גם אם הוא מהמר, בעוד הגברים זונחים מהר מאוד את בת זוגם אם היא מדרדרת להימורים.

דת		
93.8%	2,990	יהודי
2.6%	82	מוסלמי
1.9%	59	נוצרי
0.3%	11	דרוזי
1.4%	46	אחר

מרבית המהמרים המגיעים לטיפול הם יהודים, אף שכשליש ממרכזי הטיפול נמצאים דוקא במגזר הלא יהודי. נראה כי זה אחד הנתונים הבסיסיים המבטאים את הפער בין המצב בחברה הכללית לבין זה המשתקף במסגרת הטיפולית. משיחות עם מהמרים וממפגשים בשטח עולה כי מספרם של המהמרים מהמגזר הלא יהודי גבוה הרבה יותר מאלו שפונים לטיפול. מסתבר כי על פי התפיסה המקובלת בחברה הערבית, זה אולי לא כבוד גדול להיות מהמר, אך זו בהחלט בושה להיות מהמר שפנה לטיפול. עצם הפנייה לטיפול מהווה את הסטיגמה ולא הבעייה עצמה. הנטייה להסתיר את הבעייה מונעת, אם כך, מרבים לפנות לטיפול ציבורי.

השכלה		
1.0%	31	חסר השכלה
8.1%	257	השכלה יסודית
78.5%	2,505	השכלה תיכונית
12.4%	395	השכלה אקדמאית

המשמעות של נורמטיביות בפרופיל המהמרים באה לידי ביטוי גם ברמת ההשכלה שלהם. 90% מבין המהמרים סיימו לפחות 12 שנות לימוד כש-12.4% בעלי תואר אקדמאי. אין ספק כי לנתונים אלו יש השפעה רבה על מידת המוטיבציה והמוכנות לפנות לטיפול ואולי אף לשיתוף הפעולה בטיפול. נתונים אלו מבטאים, ללא ספק, פרוגנוזה טובה לשיקום לאחר הגמילה.

עבודה		
72.1%	2,297	עבד בעת הפנייה
27.9%	891	לא עבד בעת הפנייה

משתנה נוסף המבטא את הנורמטיביות של המהמרים שפונים לטיפול. מרביתם אנשים בעלי מקצוע מסודר, עובדים במקום עבודה קבוע ולכאורה, חייהם מתנהלים על מי מנוחות עד למשבר. רמת ההשכלה הגבוהה, כפי שצוין בסעיף הקודם, והעובדה כי למרבית המטופלים יש

מקצוע מסודר, עובדים במקום עבודה קבוע ולכאורה, חייהם מתנהלים על מי מנוחות עד למשבר. רמת ההשכלה הגבוהה, כפי שצוין בסעיף הקודם, והעובדה כי למרבית המטופלים יש מקצוע ואולי אף עבודה מסודרת, מעידה על סיכוי טוב לשיקום ולהתערות מחודשת במערכות החיים השונות.

טיפול במחלקות הרווחה		
19.4%	617	מטופלים ברווחה
80.9%	2,571	לא מטופלים ברווחה

רק חמישית מבין המהמרים הפונים לטיפול מכירים את שירותי הרווחה למיניהם ומטופלים בהם. הרוב לא מוכר בלשכות הרווחה, לא בשל מצב כלכלי, מחסור, עוני וכד' וגם לא בשל עניינים אחרים כמו אלו הקשורים לגירושין, גיל מבוגר, חולי ונכות. לנתון זה חשיבות רבה בהיערכות שרותי הרווחה לקליטת מהמרים בטיפול במסגרתם, שכן קיימת הסתייגות רבה בקרב המהמרים להקלט בשירותי הרווחה העירוניים.

גורמי הפנייה		
45.1%	1,439	הפנייה עצמית
24.0%	766	הפניית בני משפחה
11.2%	357	הפניית שירות מבחן
10.1%	322	הפניית שירותי רווחה
4.2%	132	הפניית חברים
1.9%	62	הפניית גורמי רפואה
1.5%	47	הפנייה ממקום עבודה
2.0%	63	הפניית אחרים

כפי שניתן לראות, מרבית המהמרים מגיעים לטיפול באופן עצמאי או בלחץ בני משפחתם. מאחר שרבים מהם לא מוכרים לשירותי הרווחה, אין להתפלא שרק 10% מגיעים בהפנייה מסודרת של שירותי הרווחה העירוניים. עם זאת, מספר המופנים דרך שירות מבחן (או בית המשפט) עולה בהתמדה ומעיד על מעורבותם ההולכת וגדלה של המהמרים בעבירות שונות.

חוב בעת הפנייה		
6.8%	218	עד 5,000
8.9%	282	עד 10,000
21.2%	675	עד 50,000
17.8%	569	עד 100,000
22.4%	714	עד 500,000
8.6%	274	מעל 500,000
9.4%	300	אין חוב כספי
4.9%	156	לא ידוע

מהמרים רבים מגיעים לטיפול עקב הסתבכותם הכספית. אם היה להם כסף זמין, היו כנראה ממשיכים להמר. כדי לבחון את עומק הבור הכספי שכרו, בקשנו לדעת את גובה החובות שלהם, על פי הצהרתם, ביום פנייתם לטיפול. כשליש מבין המהמרים מגיעים לטיפול כשמאחוריהם חוב כספי של מאות אלפי שקלים, לעתים לשוק האפור, שלא ניתן להסדירו דרך

בתי המשפט. ראוי לציין עם זאת, כי עומק בעייתם של המהמרים תלויה לא רק בהיקף החובות אלא גם ברמת הכנסתם. עבור מהמרים שאינם עובדים ומתקיימים מקצבת זקנה או נכות של המוסד לביטוח לאומי, חוב של 5,000 ש"ח הוא חוב עתק, שלא ניתן לכסותו בקלות.

הימור מועדף המוצהר בעת הפנייה		
25.6%	815	הימורי מפעל הפיס
22.2%	708	הימורי ספורטוטו
17.3%	551	משחקי קלפים
16.5%	526	מכונות מזל
9.3%	297	הימורים בקאזינו
2.9%	94	הימורים באינטרנט
2.9%	93	הימורים בבורסה
1.4%	43	משחקי קוביה למיניהן
1.9%	61	הימורים אחרים

בעת הפנייה לטיפול וכחלק מאיסוף המידע הראשוני, מצהירים המהמרים על ההימור העיקרי בו עסקו. הנתונים שלעיל, מתייחסים להצהרה זו. מסתבר, כי רבים מבין המהמרים נוטים שלא להפיל עצמם במפגשים הראשונים ומציינים את ההימורים החוקיים כהימור המועדף, אף שלמעשה הם שקועים כבר בהימורים אחרים, הימורים לא חוקיים. עניין נוסף, יש מהמרים המבקשים לקבל מענקי טיפול שמקורם במפעל הפיס או בספורטוטו. אף שהמענק לא מוגבל לסוג ההימור, התחושה היא שמוטב להצהיר על ההימורים החוקיים כדי לקבל את המימון. יוצא מכך, שיש להתייחס בהסתייגות מה להצהרות אלו בדבר ההימורים המועדפים.

סיום טיפול

מאז תחילת הפעילות בשנת 2001 סיימו את הטיפול במסגרותנו 2,992 מהמרים. להלן מספר נתונים הקשורים סיום הטיפול.

סטטוס בסיום טיפול		
29.7%	887	סיום מתוכנן
28.3%	846	נשירה באבחון
33.4%	1,000	נשירה בטיפול
2.6%	79	נשירה במעקב
6.0%	180	הרחקה/פטירה/ועוד

רמת הנשירה מטיפול אמבולטורי המוכרת לנו מתחום הטיפול בנפגעי אלכוהול, לא שונה בתחום ההימורים. כ-70% מכלל הפונים לא מסיימים את הטיפול כמתוכנן. בעניין זה יש לתת את הדעת למספרם הגדול של המהמרים המשלמים בעצמם עבור הטיפול ("טיפול במימון עצמי") שברב המקרים מסתיים מוקדם מהרגיל. ראוי להזכיר כי אין הלימה ברורה בין התמדה לבין הצלחה בגמילה. גם בין הנושרים יש רבים שנגמלו ומתמידים בהמנעות מהימורים אף שהחליטו לנשור מן הטיפול ומנגד, גם בקרב מסיימי הטיפול כמתוכנן, יש אחדים שממשיכים להמר או חזרו מהר מאוד לדפוס הימורים.

הימורים בסיום הטיפול		
35.3%	1,057	גמילה מהימורים
18.5%	552	בהפסקת הימורים
9.1%	273	הימורים בשליטה
17.6%	526	ממשיכים להמר
19.5%	584	לא ידוע

ככלל, גמילה מהימורים אינה מטרת הטיפול, אלא שלב הכרחי להשגת המטרה השיקומית הכללית. לפיכך, הצלחת הטיפול אינה תלויה רק בהיבט של ההימור עצמו. מעל 50% מבין המהמרים שפנו לטיפול (כולל אלו שנשרו) הגיעו להפסקת הימורים ורבים מהם מוגדרים כנגמלים. המהמרים בשליטה אלו אותם מהמרים שלא אובחנו כמהמרים פתולוגיים אלא בסיכון בלבד, והמסר עבורם לא היה בהכרח הימנעות טוטאלית מהימורים.

"סיכוי נוסף"

בשנת 2002 הועלתה הצעה לשיתוף פעולה בין עמותת "אפשר" לבין מפעל הפיס לטובת נפגעי ההימורים בישראל. שיתוף פעולה זה יצר את הפרויקט "סיכוי נוסף", שהשתלב בתכנית מפעל הפיס ל"משחקים באחריות", במסגרתו אימץ מפעל הפיס שורה של נורמות וכללים שנועדו להיטיב עם הציבור ולסייע למכורים להימורים. פרויקט "סיכוי נוסף" כולל את התחומים הבאים:

קו חם – קו טלפון (1-700-500-888) למתן סיוע ראשוני והכוונה לטיפול. הקו מאויש מידי יום מהצהריים עד הערב ומאפשר גם השארת הודעות בתא קולי. מפתחת הקו בשנת 2003 עד לסוף 2015 התקבלו 5,304 שיחות רלוונטיות, כמחציתם (51.8%) שיחות של מהמרים עצמם המבקשים סיוע. שאר המטלפנים היו בני משפחה, חברים ואנשי טיפול למיניהם.

מענקי טיפול – סיוע למהמרים שאינם מעוניינים בקשר עם שירותי הרווחה העירוניים או שאלו לא מאשרים את המימון עבורם ומבקשים טיפול במימון עצמי. המענקים ניתנים לתקופה של חצי שנה שניתן להאריכה עד שנתיים. מתחילת הפרויקט בשנת 2003 ועד לסוף 2015 קבלו מענקי טיפול 862 מהמרים, המהווים 26.5% מכלל המהמרים המטופלים במרכזי היחידה. רב מקבלי המענקים הם המהמרים עצמם, 2% הם נפגעים עקיפים, בעיקר בנות זוג. 562 מבין מקבלי המענקים (71.1%) סיימו את הטיפול בהצלחה ורבים מהם מתמידים בהמנעות מהימורים.

ליווי פסיכיאטרי – מערכת הטיפול לנפגעי הימורים לוקה בחסר בכל הקשור בליווי רפואי פסיכיאטרי. בשנת 2015 אושר מימון ליעוץ פסיכיאטרי ייחודי למהמרים בשני מרכזים גדולים, ברמת גן ובירושלים. יש כוונה להרחיב את השירות גם למרכזים האחרים הפרושים בארץ. מידע על השירות ופרטים על ממצאי האבחונים ניתן לקרא במאמרו של ד"ר לב אברבוך בחוברת זו.

שיווק ופרסום – סיוע בפעילות הסברה ושיווק תחום הטיפול במהמרים, כולל ניסיון להקמת

פורום הימורים באינטרנט, במסגרת אתר עמותת "אפשר".

המועצה להסדר הימורים בספורט (ספורטוטו) הצטרפה בשנת 2009 גם היא לפרויקט זה, בהסכם נפרד מול העמותה. השתתפות ספורטוטו כוללת את התחומים הבאים:

מענקי טיפול – בדומה לפרויקט מול מפעל הפיס, מדובר בסיוע למהמרים במימון עצמי. עיקר הנהנים ממענקי המועצה הם מטופלי מרכז רמת גן. מתחילת הפרויקט בשנת 2009 ועד לסוף 2015 קבלו מענקי טיפול 144 מהמרים, המהווים 4.4% מכלל נפגעי הימורים המטופלים במרכזי היחידה. כמעט כל מקבלי המענקים הם המהמרים עצמם. 88 מבין מקבלי המענקים (65.2%) סיימו את הטיפול בהצלחה ורבים מהם מתמידים בהמנעות מהימורים.

הכשרת עובדים – המועצה להסדר הימורים בספורט נטלה על עצמה לסייע ליחידה בהכשרת העובדים לתחום ההימורים. כל רופאי היחידה קבלו הכשרה מסיבית בנושא מפרופ' דנון וכל העובדים הסוציאליים עברו השתלמויות ונהנים מהדרכה שוטפת מידי חודש במהלך השנה.

תחום הטיפול בנפגעי הימורים נמצא רק בתחילתו. הניסיון שהצטבר עד עתה מהווה אמנם בסיס חשוב לידע ולפיתוח תכניות אך אין בו די. יש צורך להרחיב את תחום המחקר בנושא ההימורים שלוקה בחסר, יש לעודד תכניות לאיתור ולזיהוי בעיית הימורים וחיפוש דרכים להנעתם של המהמרים לטיפול ויש מקום לשילוב המערכת הפסיכיאטרית בנושא, שיאפשר פיתוח הטיפול התרופתי עם הטיפול הפסיכו-סוציאלי.